

Nr 282.

Av herr Isaksson, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Svenska skifferoljeaktiebolagets framtida verksamhet.

I proposition nr 143 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Svenska skifferoljeaktiebolaget för nästkommande budgetår anvisa anslag om tillhoppa 9,7 miljoner kronor, dels för »täckande av vissa kostnader» för bolagets verksamhet och dels till lån för fortsatt utbyggnad av bolagets anläggningar i Kvarntorp. Förslaget bygger på ett utlåtande av en för frågans prövning särskilt tillsatt utredning.

Tyvärre måste redan från början framhållas, att det ekonomiska material, som i propositionen lämnas, knappast lämnar erforderligt material för ett avgörande, huruvida den av utredningen föreslagna fortsatta driften vid bolagets anläggningar jämte utbyggnaden därav bör komma till stånd eller ej. I saken har endast omnämnts de slutsatser, som utredningen och därmed Kungl. Maj:t dragit på grundval av i propositionen icke redovisade ekonomiska detaljkalkyler. Redan detta gör det nödvändigt, att riksdagen vid sin prövning av frågan på det sätt som befinnes lämpligt införskaffar det felande sifferunderlaget. Eljest kan någon realprövning av ärendet icke komma till stånd.

Men även bortsett från vad propositionen saknar, torde även vad däri anföres göra den uppmärksamme granskaren något kritisk mot utbyggnadsförslaget. Det är att observera, att bolagets verksamhet i Kvarntorp hittills kostat statskassan närmare 90 miljoner kronor. Allsedan bolaget bildades 1941 har riksdagen varje år på ett enda undantag när haft uppe frågan om ytterligare kapitaltillskott till bolagets verksamhet, än för att täcka uppkomna förluster och än för ytterligare utbyggnader och än för båda syftena i förening. Därvid har givetvis alltid framlagts vissa ekonomiska beräkningar, enligt vilka vid flera tillfällen förklarats, att efter något eller några övergångs- eller utbyggnadsår skulle bolaget kunna visa vinst. Tyvärr har det emellertid visat sig, att dessa förhoppningar hittills icke infriats. Även för de år, då vinst icke beräknats, har det tyvärr också visat sig, att den faktiska förlusten blivit betydligt större än vad beräknats. För t. ex. verksamhetsåret 1946/47 uppgick således förlusten till mer än det dubbla av vad som beräknats. Ständigt ha således bolagets kalkyler slagit fel i för skattebetalarna ogynnsam riktning. Enbart detta faktum måste föranleda till en kritisk grundsyn på det nu föreslagna projektet. Därtill kommer emellertid, att även i år enligt propositionen — om den föreslagna utbyggnaden kommer till stånd — det årliga driftunderskottet »snart» skall förbytas till ett över-

skott. Därtill har likväl fogats den reservationen, att man »bortsett från avsättning till förnyelsefond», vilken reservation i och för sig är nog så viktig att understryka. Med detta uttalande torde avses årliga avskrivningar å anläggningar och inventarier, motsvarande värdeminskningen genom deras förslitning. Över huvud taget måste det sägas vara egendomligt att en »vinst» konstrueras fram på ett sätt som detta. Rätta förhållandet är i stället, att bolagets verksamhet enligt den vid propositionen fogade bilagan kommer att för hela undersökningsperioden, omfattande 10 år framåt i tiden, uppvisa avsevärda förluster till växlande belopp, vilka för de första 5 åren uppgå till ca den dubbla summan av vad det skulle kosta att efter en nedläggning av driften underhålla produktionsapparaten så att den i en avspärrningssituation åter skulle kunna tagas i anspråk. Därvid är ändock icke räknat med någon som helst ränta på det hittills nedlagda kapitalet. Vidare har föredraganden på flera punkter i propositionen anfört, att det — oavsett utredningens beräkningar — icke är osannolikt, att ytterligare kapitalinsatser från statens sida kunna komma att visa sig erforderliga utöver vad utredningen nu föreslagit. Grunden därtill synes främsta vara, att utredningen i sina kalkyler räknat med en tämligen konstant kostnads- och prisutveckling. Huruvida så verkligen är förhållandet bör givetvis närmare undersökas före riksdagens avgörande. Med en dylik utgångspunkt kan den ekonomiska utvecklingen naturligtvis lätt kullkasta hela kalkylen. Just för närvarande torde en allmän sänkning av prisnivå vara i sikte. Utomlands, framför allt i USA, har en sådan redan visat sig med relativ styrka och därvid kanske främst på bränsleområdet, som i detta sammanhang är av största intresse. Att vår inhemska kostnadsutveckling skulle gå i samma riktning och med motsvarande styrka torde åtminstone för närvarande icke förutses. Ett på dylikt sätt uppkommet glapp mellan kostnads- och prisutvecklingen måste medföra allvarliga konsekvenser för ett statens ytterligare engagement i Skifferoljebolagets verksamhet.

Till stor del torde utredningen ha baserat sina »vinst»-kalkyler för verksamheten i dess helhet på det bidrag, som biprodukten gasol väntas giva, samt i det hänseendet framhållit, att gasolanläggningen är ekonomiskt motiverad även i det läge att nuvarande tullsats å gasol av ca 8 öre per kg skulle bortfalla. Tyvärr har emellertid icke angivits från och med vilken tidpunkt denna tillverkning under sådana omständigheter skulle bli lönande. Även på denna punkt bör klarhet skapas under riksdagens behandling av frågan. Vidare har räknats med att »en viss mindre del» av denna produktion, som i fullt utbyggt skick skulle uppgå till 16 000 ton per år, måste avsättas för export. Hur stor del, som beräknas kunna avsättas på den inhemska marknaden, har emellertid icke angivits, och icke heller närmare i vad mån exportpriserna kunna förväntas bli konkurrenskraftiga i den nu förutsebara prisutvecklingen på världsmarknaden. På den inhemska marknaden måste även Skifferoljebolaget beträffande denna produkt kunna möta konkurrens från Kopparrans och Nynäs. I vad mån hänsyn därtill tagits av utredningen framgår icke.

Ovan har endast berörts vissa detaljfrågor beträffande utredningens ekonomiska premisser. Någon närmare genomgång av dessa torde icke vara nödvändig för att motivera en kritisk inställning gentemot Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Den omständigheten, att utredningen vid ett bifall till dess utbyggnadsförslag räknat med en viss »vinst» efter en övergångsperiod, torde emellertid icke vara det avgörande skälet i denna fråga. Så torde i stället vara fallet med det förhållandet, att tillgången till en inhemsk oljeproduktion i en krigisk situation motiveras med nedläggandet av vissa oräntabla kostnader. Den militära beredskapssynpunkten torde med andra ord vara avgörande. Detta torde vara skälet till att remissinstanserna icke velat motsätta sig utbyggnadsförslaget. Vad statens bränslekommission anført i detta avseende torde vara symptomatiskt. Därvidlag måste likväl beaktas vad överbefälhavaren och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap uttalat om att kvarntorpsanläggningarna på grund av sin sårbarhet för angrepp från luften ej böra tillmätas något större värde för oljeförsörjningen i händelse Sverige invecklas i krig. I dylikt fall torde ett av de viktigaste bombmålen utgöras av just dessa anläggningar, vilka icke kunna skyddas effektivt. Även utredningen har tydligen beaktat detta, men därifrån har i stället framförts, att eftersom rikets ledning inriktat sina politiska strävanden på att hålla landet neutralt och utanför kriget, måste detta logiskt medföra, att kvarntorpsverket hålles i sådant skick, att det kan prestera mesta möjliga i händelse av avspärrning.

Tyvärre torde det emellertid vara så, att den nuvarande inriktningen av vårt lands utrikespolitik icke på minsta sätt garanterar en också i ett nytt krig neutral ställning. Frågan därom ligger säkerligen helt utanför regeringens inflytelsesfär. Utredningens slutsats kan därför icke sägas vara hållbar. Därmed är dock icke sagt, att Sverige absolut kommer att indragas i ett nytt krig. Frågan är, huruvida Kvarntorps beräknade utbyggda produktionskapacitet av 28 000 m³ bensin och 73 000 m³ brännolja per år motiverar de däri nedlagda kostnaderna. Vad beträffar bensinen motsvarar hela denna beräknade årsproduktion endast 2 normala tankbåtar. Därtill kan nämnas, att landets bensinkonsumtion under förra året torde ha uppgått till ca 775 000 m³. Kvarntorpsproduktionen kan således icke motsvara mera än ca $\frac{1}{30}$ -del av den totala konsumtionen. Bränslekommissionen har i detta avseende anført, att en inblandning av alkohol i Kvarntorps bensinproduktion avsevärt kan utdryga försörjningen. Detta skäl gör sig emellertid med lika stor styrka gällande för importerad, lagrad bensin. Överbefälhavaren har i sitt remissyttrande dragit upp tvenne alternativ för tillgodoseendet av drivmedelsbehovet under en avspärrningsperiod, nämligen dels tillverkning vid Kvarntorp enligt utredningens förslag, dels bombsäker lagring av i fredstid importerade drivmedel. Enligt överbefälhavarens mening skulle lagringsalternativet bli det för staten billigaste. Därom torde icke råda någon tvekan. Överbefälhavaren framhåller dock, att möjligheten att inom rimlig tid genomföra detta alternativ synes vara relativt liten. Väges emellertid lagringsal-

ternativet mot utbyggnadsalternativet torde investeringsbehovet för det förra vara lättare att tillfredsställa än för det senare. Även ur penningpolitisk synpunkt skulle således lagring vara att föredraga. Därtill kommer, att valuta-behovet, främst i dollar, torde bli avsevärt mycket mindre i förra än i senare fallet. Tyvärr har i propositionen icke angivits behovet av dollar för utredningens förslag. Även på denna punkt måste således klarhet skapas.

Över huvud taget synes förslaget av riksdagen böra granskas mycket kritiskt och ingående. Det är dock fråga om ett ytterligare kapitaltillskott till ett nu beräknat belopp av 21,4 miljoner kronor, vilket enligt vad föredraganden själv anfört kan komma att ökas. Just med hänsyn till lagringsalternativet måste prövas, i första hand huruvida den föreslagna utbyggnaden bör komma till stånd och i andra hand huruvida icke avsevärda besparingar skola kunna åstadkommas.

Därför föreslås,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 143 måtte taga hänsyn till ovan angivna synpunkter.

Stockholm den 2 april 1949.

Torsten Isaksson.